

AVROTROS VRIJDAG CONCERT

vrijdag 21 oktober 2022, 20.15 uur
inleiding Huib Ramaer 19.30 uur

serie Muzikale Meesterwerken
TivoliVredenburg, Utrecht

NOA WILDSCHUT SPEELT VIOOLCONCERTEN VAN BACH

Concertgebouw Kamerorkest
Michael Waterman, concertmeester
Noa Wildschut viool

Johann Sebastian Bach 1685-1750

Violconcert in a BWV 1041 (1721)

Allegro • Andante • Allegro assai

Die Kunst der Fuge (delen 1-4) (1749)

Violconcert in E BWV 1042 (1721)

Allegro • Adagio • Allegro assai

pauze

Rob Dirksen 1966

Resilience (2021)

Dmitri Sjostakovitsj 1906-1975

Kammersinfonie 110a (1960) bewerking van het achtste strijkkwartet door Rudolf Barshai

Largo • Allegro molto • Allegretto • Largo • Largo

Dit concert wordt rechtstreeks uitgezonden op NPO Radio 4 en is ook te volgen via de webcast op ► www.nporadio4.nl. Presentatie: Leonard Evers



BACH – DIRKSEN – SJOSTAKOVITSJ

Vanavond is een van de vaste gastensembles uit Amsterdam te horen in het Vrijdagconcert in Utrecht, het Concertgebouw Kamerorkest. Als soliste treedt de jonge violiste Noa Wildschut aan, twee seizoenen geleden nog ‘artist in residence’ in het AVROTROS Vrijdagconcert.

Nu komt ze twee wereldvermaarde vioolconcerten van Johann Sebastian Bach ten beste geven, een wondermooie mix van zangerigheid en virtuositeit. Behalve een hedendaags werk van contrabassist en componist Rob Dirksen staat een schrijnend autobiografisch werk van Dmitri Sjostakovitsj op de lessenaars.

Aan dat calvinistische hof speelde kerkelijke muziek geen rol – dus legde Bach zich er toe op het wereldlijke genre

De vioolconcerten van Johann Sebastian Bach ontstonden aan het hof van vorst Leopold van Anhalt-Cöthen, waar Bach tussen 1717 en 1723 werkzaam was. Aan dat calvinistische hof speelde kerkelijke muziek geen rol – dus legde Bach zich er toe op het wereldlijke genre. Dat was althans lange tijd de opvatting. Maar of de vioolconcerten daarmee ook uit die tijd stammen, is de vraag: het oudste handschrift van het *Vioolconcert in E* bijvoorbeeld dateert van 1760.

Bovendien weten we dat Bach zich ook later in Leipzig bezighield met wereldlijke muziek. Daar leidde hij vanaf 1729 een Collegium Musicum, een gezelschap van universiteitsstudenten, amateurs en professionals. Vrijdags troffen ze elkaar en musiceerden, ‘s zomers buiten, ‘s winters in koffiehuis Zimmermann. Het is zeer waarschijnlijk dat Bach zijn eigen concerten meer dan eens gespeeld heeft: hij was immers niet alleen een virtuoos klavierspeler, maar ook een begenadigd violist. Opvallend is hoezeer Bach tal van invloeden in zich opnam. Hij had naar hartenlust alle muziek gekopieerd die hij maar in handen kreeg en zo ook kennisgemaakt met werken van Antonio Vivaldi. Eclecticus als hij was nam hij daaruit tal van zaken over. Zoals het gebruik van ritornelli, makkelijk herkenbare passages die als refrein fungeren. Ook het destilleren van thema’s uit korte motieven om solistisch uit te werken is een van de verworvenheden van de Italiaanse Barok, evenals - in langzame delen - het gebruik van ostinato basgegevens tegen een zangerige cantilene. In dit stramien goot hij dan ook de *Vioolconcerten BWV 1041* en *BWV 1042*, waarvan hij – en dat weten we absoluut zeker – in Leipzig bewerkingen vervaardigde met het klavecimbel in de hoofdrol.

Laatste fuga?

De naam Bach is een muzikale, en dat in meer dan één betekenis: meermalen gebruikt Bach de noten b-a-c-h (Duitse notennamen voor bes-a-c-b) als motief. Zo ook in een schets die is overgeleverd door zijn zoon Carl Philipp Emanuel. ‘Boven deze fuga, waar de naam B-A-C-H in het contrasubject is geïntroduceerd, is de maker gestorven’. Maar is dit wel de allerlaatste fuga waar Johann Sebastian aan werkte? Is *Die Kunst der Fuge* onvoltooid? En: voor welke bezetting had Bach deze monumentale cyclus gedacht? Was ze sowieso wel bedoeld om uitgevoerd te worden? We weten dat Bach de bundel wilde opdragen aan de ‘Correspondierende Societät der musicalischen Wissenschaften’, een gezelschap dat Lorenz Christoph Mizler in 1738 had opgericht. Onder de leden vinden we Telemann, Stölzel, Händel, en Bach; Leopold Mozart schijnt in 1755 een uitnodiging afgeslagen te hebben. Bach trad toe in 1747 en leverde onder meer de zesstemmige *tripelcanon BWV 1076* aan waarmee hij afgebeeld staat op een beroemd portret van Elias Gottlieb Haussmann. De Deutsche Staatsbibliothek bezit een handschrift uit de vroege jaren ‘40; het bestaan

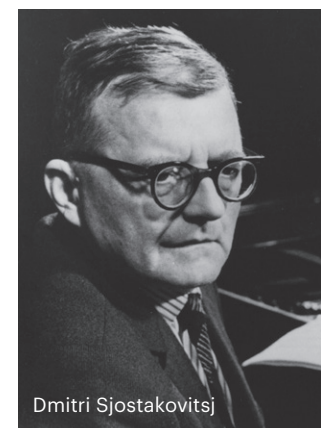
ervan maakt duidelijk dat Bach dus al veel eerder dan zijn toetreding tot Mizlers genootschap werkte aan deze collectie – ruim vóór zijn sterfjaar. Het fragment heeft tal van musici en musicologen verleid tot het completeren ervan. Veel is gezegd, en geschreven, over de bezetting van *Die Kunst der Fuge*. Óf deze überhaupt voor uitvoering bestemd was, of meer als theoretische exercitie van wat je allemaal kunt doen met contrapunt. Zo betitelde muziektheoreticus Hugo Riemann de collectie in 1894 als ‘kein Kunstwerk, sondern ein Schulwerk’. Bachs notatie, in vier systemen, maakt de instrumentatie ongewis. Gustav Leonhardt interpreteerde het als een klavecimbelwerk; het was gebruikelijk klaviercomposities zo te noteren. Maar dat laat onverlet dat in de loop van de tijd tal van instrumenten en instrumentencombinaties *Die Kunst der Fuge* eer hebben bewezen. De eerste vier fuga’s, of Contrapuncti zoals Bach ze noemt, presenteren het thema, aanvankelijk in een normale vierstemmige versie (Contrapunctus 1), dan gevarieerd in Franse stijl (gepunteerde thematiek); daarna laten Contrapunctus 3 en 4 de omkering van het thema horen, met veel chromatiek.



Johann Sebastian Bach



Rob Dirksen



Dmitri Sjostakovitsj



GEEF OM DE TOEKOMST VAN KLASSIEK

Support klassieke talenten en geef hen het podium dat ze verdienen

AVROTROS geeft jonge talenten, zoals de 23-jarige pianiste Yang Yang Cai, een uniek podium door met hen professionele opnames te maken. Hiermee presenteren zij zich via radio en tv aan het grote publiek. Zo kunnen zij zich ontwikkelen en waarborgen wij de toekomst van klassieke muziek in Nederland.

Word nu lid en ontvang 3 x per jaar ons magazine inclusief talent-cd (ook als download).

— **Kijk op: [avrotros.nl/geefomklassiek](https://www.avrotros.nl/geefomklassiek)**

**Word lid
voor slechts
10,- per jaar**



AVROTROS

Lockdown

Tijdens de lockdown vroeg het Concertgebouw Kamerorkest aan Rob Dirksen een werk te schrijven dat reflecteerde op de corona-periode. In *Resilience* (Engels voor 'veerkracht') belicht Dirksen, contrabassist in het Koninklijk Concertgebouworkest, die term in de meest algemene zin van het woord: 'Terwijl ik de eerste maten van dit werk aan het schrijven was, kwam de term *resilience* bij mij op. Dit omdat de muziek een natuurlijke opwaartse kracht leek te hebben. Veerkracht kan zich op verschillende manieren manifesteren. Als een vorm van wilskracht, maar ook als een natuurlijk aangeboren eigenschap; dat wat licht is, zal zijn weg naar boven vinden.' Ook al begint *Resilience* met een adagio van welhaast mahleriaanse allure, het is tegelijkertijd een statement van veerkracht. Het is niet de enige stemming: de dans die volgt roept met zijn verwrongen karakter reminiscenties op aan Sjostakovitsj – Dirksen belicht hoe die uitgelegd kan worden als de wanhoop die je voelt bij de ongerijmdheid en absurditeit van het leven. Deze dans wordt almaar heftiger en transformeert tot een vitale uitbundigheid zoals je die ook aantreft in volksmuziek uit de Balkan en Hongarije. Een veel rustiger passage biedt tenslotte ruimte voor contemplatie - in de woorden van de componist een subjectievere belichting van de weg voorwaarts.

Dmitri SHostakowitsch: D-ES-C-H

Zoals we zagen, citeerde Bach in zijn al dan niet voltooide contrapunctus uit *Die Kunst der Fuge* zijn eigen naam. Bachs grote bewonderaar Dmitri Sjostakovitsj verwerkte eveneens zijn eigen naam in meerdere composities. De oude transliteratie van de naam ДМИТРИЙ

Шостакович, Dmitri SHostakowitsch, las hij als d-es-c-h (dus d-es-c-b), en dit motiefje horen we vaker terug, zoals in het *Achtste strijkkwartet opus 110* uit 1960. Voor de strijkorkest-bewerking tekende Rudolf Barshai (die overigens ook een voltooiing maakte van de volgens Carl Philipp Emanuel onvoltooide *Contrapunctus*). Deze grote Russische altviolist en dirigent stond niet alleen aan de wieg van het roemruchte Borodin Kwartet en het Kamerorkest van Moskou, maar onderhield ook intensieve contacten met Sjostakovitsj, wiens *Veertiende symfonie* hij in première bracht. Barshai arrangeerde niet minder dan vijf Sjostakovitsj-strijkkwartetten voor zijn kamerorkest, geautoriseerd door de componist. *Opus 110* ontstond in Dresden, in drie dagen, als een zeer persoonlijke getuigenis. Volgens Sjostakovitsj' dochter Galina was het aan hemzelf opgedragen, ook al was de officiële aanduiding 'Ter nagedachtenis aan de slachtoffers van fascisme en oorlog'. Niet alleen horen we Sjostakovitsj' eigen naam, maar ook citeert de componist veelvuldig. Eigen werk komt voorbij, zoals symfonieën en het *Eerste celloconcert*, maar ook Tsjajkovski's *Zesde* en de treurmars uit Wagners *Götterdämmerung*. Het opschrift van het kwartet suggereert Sjostakovitsj' engagement: 'In memoriam voor de slachtoffers van fascisme en oorlog'. Of is het méér? Volgens vrienden van Sjostakovitsj zou het een aanklacht zijn tegen het Sovjet-regime. In zijn (overigens betwiste) Sjostakovitsj-memoires laat Solomon Volkov de componist zeggen: 'Je moet blind zijn om dat te doen, omdat alles in het kwartet zo klaar is als een klontje. Ik citeer *Lady Macbeth*, de *Eerste* en *Vijfde symfonie*. Wat heeft fascisme daarmee te maken? Het *Achtste* is een autobiografisch strijkkwartet, het citeert een lied dat alle Russen kennen: "Uitgeput door de ontberingen van gevangen zijn".'

Frits de Haen

UITVOERENDEN

Noa Wildschut, viool

- Noa Wildschut (2001) was in seizoen 2020-2021 'artist in residence' van het AVROTROS Vrijdagconcert
- vanaf haar twaalfde studeerde ze bij Vera Beths aan het Conservatorium van Amsterdam en later bij Antje Weithaas aan de Hochschule für Musik Hans Eisler in Berlijn
- ze won de Anton Kersjes Vioolbeurs 2017 en tijdens de Festspiele Mecklenburg-Vorpommern de WEMAG-solistenprijs 2018
- tijdens het Internationaal Kamermuziek Festival Utrecht speelde ze samen met Janine Jansen, ook speelde zij samen met Menahem Pressler, Anne-Sophie Mutter, Enrico Pace, Igor Levit, Quirine Viersen, Paolo Giacometti en Arthur en Lucas Jussen
- Noa Wildschut treedt wereldwijd op met orkesten, waaronder het Pittsburgh Symphony Orchestra, het Radio Filharmonisch Orkest, Concertgebouw Kamerorkest, Camerata Salzburg en Kremerata Baltica, en met dirigenten als Manfred Honeck, James Gaffigan, Michael Sanderling, Vasily Petrenko, Anja Bilmaier, Nicholas Collon en Elim Chan
- in seizoen 2019/2020 was zij Rising Star van de European Concert Halls Organisation en toerde met pianiste Elisabeth Brauss door Europa
- Noa bespeelt een viool uit 1750 van Giovanni Battista Guadagnini (eerder bespeeld door Joshua Bell), haar genereus ter beschikking gesteld via de Tarisio Trust
- op vrijdag 28 mei 2021 was ze te gast in het AVROTROS Vrijdagconcert in een programma Noa & Friends met werken van Dvořák, JacobTV (*Hexagram of the Heavens* voor strijksextet (2021; wereldpremière, opdrachtwerk AVROTROS Vrijdagconcert) en Tsjajkovski



Noa Wildschut © Simon van Boxtel

Concertgebouw Kamerorkest

- het Concertgebouw Kamerorkest / Concertgebouw Chamber Orchestra (CCO) is samengesteld uit leden van het Koninklijk Concertgebouworkest te Amsterdam
- sinds de oprichting in 1987 treedt het CCO in binnen- en buitenland op met prominente solisten en dirigenten zoals recentelijk Liza Ferschtman, Nicolas Altstaedt, Ronald Brautigam, Noa Wildschut, Niek Baar, Ben Kim, Stefan Vladar, Harriet Krijgh, Lavinia Meijer, Dominic Seldis, Vesko Eschkenazy, Tjeerd Top, Alexei Ogrinthcouk, Emily Beynon en Amihai Grosz
- in series als Het Zondagochtend Concert en het AVROTROS Vrijdagconcert is het CCO regelmatig te gast

NOG GEEN ABONNEMENT OP HET AVROTROS VRIJDAGCONCERT?

Bestel dan nu via de volgende link de serie
Muzikale Meesterwerken Extra.
Deze bestaat uit 6 concerten en een extra concert.

► tivolivredenburg.nl/serie/avrotros-muzikale-meesterwerken-extra/
Bestelcode ATKLMME

Hierin een prachtig boekje met kroonjuwelen uit de muziekgeschiedenis, zoals Bach's *Weihnachtsoratorium* door de Nederlandse Bachvereniging en Beethoven's *Negende symfonie* door het Radio Filharmonisch Orkest en Groot Omroepkoor o.l.v. Krzysztof Urbanski.

De aanbieding voor dit abonnement geldt tot 17 november a.s. De prijs bedraagt € 129,- i.p.v. € 179,- inclusief pauzedrankje, programma-boekje en garderobe.

Steeds meer mensen ontdekken het gemak van online bestellen. Ook bij het AVROTROS Vrijdagconcert is het voordeel hiervan dat u zelf uw plaatsen kunt kiezen.

Heeft u vragen over het (online) bestellen? Neem dan telefonisch contact op met de kassa van TivoliVredenburg: 030 231 45 44 (ma t/m vr tussen 12.00 en 17.00 uur). Zij helpen u graag!

TOT
17 NOVEMBER:
€ 129

AVROTROS
VRIJDAG
CONCERT
**DÉ KLASSIEKE START VAN JE
WEEKEND**

► www.avrotrosvrijdagconcert.nl

f AVROTROSvrijdagconcert
t @vrijdagconcert
i vrijdagconcert.avrotros
v AVROTROSVrijdagconcert

VOLGENDE CONCERTEN

vrijdag 4 november 2022, 20.15 uur
TivoliVredenburg, Utrecht

Ella van Poucke, artist in residence

Radio Filharmonisch Orkest

Karina Canellakis dirigent

Ella van Poucke cello

Pijper Zes symfonische epigrammen

Tsjaikovski Rococo-varianties

Bruckner Negende symfonie

Terugluisteren

Wilt u nagenieten van het AVROTROS Vrijdagconcert of bent u benieuwd naar de interviews met de dirigent, de componist of een solist? Luister dan terug (onder Uitzending Gemist) op

▶ nporadio4.nl/avrotrosvrijdagconcert

Of luister en kijk naar de vele klassieke muziekconcerten die AVROTROS heeft geregistreerd op YouTube via

▶ youtube.com/user/avroklassiek/video

vrijdag 11 november 2022, 20.15 uur
TivoliVredenburg, Utrecht

Utrecht 900 jaar

Holland Baroque

Nederlandse

Bachvereniging

Nederlands Kamerkoor

Kathedrale Koorschool

Utrecht

Kathedrale Koorschool

Suriname

Philipp Ahmann dirigent

Dorothee Miels sopraan

Christopher Ainslie altus

Zachary Wilder tenor

Nicholas Mogg bas

Händel Utrecht Te Deum

Marais uit Alcyone: Tempeste

Rameau uit Naïs: Overture

Rameau uit Dardanus: Tambourin pour les peuples differents

Sint Maartenliederen

Erik van der Horst Sint Maaaaaarten! &

De stad is nu van ons

Händel Utrecht Jubilate